

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Бх. № 332/К1
Дата 29.07.21г.

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

№ 01.03-103
29.07. 2021 г.

ДО

ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД

г-н БОРИС ВЕЛЧЕВ

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ВЕЛЧЕВ,

Изпращам Ви становището на Министерския съвет по конституционно дело № 12 за 2021 г., одобрено с Решение №557..... на Министерския съвет от 2021 г.

МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ:

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

ДО

КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СТАНОВИЩЕ

от Министерския съвет на Република България
по конституционно дело № 12 за 2021 г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ПРЕДСЕДАТЕЛ,

УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

С определение на Конституционния съд от 29 юни 2021 г. по конституционно дело № 12 за 2021 г., образувано по искане на омбудсмана на Република България за установяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 64, ал. 2, изречение второ от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) (обн., ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г., посл. изм., ДВ, бр. 20 от 09.03.2021 г.) Министерският съвет е конституиран като заинтересована институция.

Според вносителя на искането оспорената разпоредба, която допуска участие на обвиняемия чрез видеоконференция в производството по делото пред съда за вземане на мярка за неотклонение задържане под стража в досъдебното производство, противоречи на чл. 56 (конституционно гарантираното право на защита на всеки гражданин) във връзка с чл. 122 от Конституцията (правото на защита във всички стадии на процеса), на чл. 29, ал. 1 (правото на всеки

да не бъде подлаган на мъчение, на жестоко, безчовечно или унижаващо отношение) и на чл. 30, ал. 1 от Основния закон (правото на лична свобода и неприкосновеност).

Според омбудсманът автоматичното и незабавно изправяне пред съд на задържаните по наказателно обвинение лица е важна процесуална гаранция за защита срещу незаконно и произволно задържане, но такава гаранция е и непосредственото възприемане от съда на обясненията на лицето в контекста на конституционното право на защита, което пък е процесуална гаранция за упражняване на всички основни права. Омбудсманът поддържа, че оспорената разпоредба ограничава обхвата на правото на защита на задържаното лице, като регламентира дистанционното му, а не присъствено явяване пред съда, който не може да придобие непосредствено впечатление от състоянието и обясненията на лицето. Вносителят допълва, че дистанционното изслушване не гарантира и основното право на обвиняемия, включващо се иманентно в правото на защита – да се запознае с доказателствата, събрани срещу него, въз основа на които се иска задържането му под стража. Вносителят заключава, че присъственото явяване пред съда в хипотезата на чл. 64, ал. 2 НПК е средство за обезпечаване на обществения интерес от ефективно разглеждане на наказателното дело при достатъчни гаранции на правата и законните интереси на обвиняемия.

Не подкрепяме искането по следните съображения:

Неоснователно е изложеното в искането, че оспорваната норма нарушава правото на защита, установено в чл.56 от Конституцията. Както е отбелязано в Решение №13 на Конституционния съд по конст. дело №6/2012г. основното право на защита по чл. 56 от Конституцията не е предоставено абстрактно на гражданина, а възниква в конкретна ситуация, при която "са нарушени или застрашени негови права и законни интереси". В съдържанието му е включена възможността засегнатият, лично или чрез упълномощено лице, да осъществи

действия, насочени към адекватно противодействие на нарушението или заплахата. Предназначението на правото на защита е да служи за гаранция на другите права, предвидени в конституционните разпоредби. С нормата на чл. 64, ал.2, изр. второ на НПК не се ограничава правото на обвиняемия да участва пряко в съдебното заседание, да се защити лично и да изложи своите аргументи в процедурата по чл.64 от НПК, уреждаща производството по вземане на мярка за неотклонение задържане под стража в досъдебното производство. Оспореният като противоконституционен текст предвижда, че „При обявено извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия, други форсмажорни обстоятелства или при изразено писмено съгласие на обвиняемия и неговия защитник, обвиняемият може да участва в делото и чрез видеоконференция, като в тези случаи самоличността му се удостоверява от началника на затвора или началника на ареста или от определен от тях служител.“ Хипотезите, в които се предвижда възможност за участие на обвиняемия в съдебното заседание чрез видеоконферентна връзка са изброените в оспорваната норма извънредни ситуации или при изразено писмено съгласие на обвиняемия и неговия защитник. На първо място, приложението на нормата на 64, ал. 2, изр. второ е ограничено до извънредните ситуации като извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия, други форсмажорни обстоятелства. Видно от мотивите към законопроекта, с който е приета оспорваната разпоредба на НПК правилата за провеждане на видеоконферентни съдебни заседания при вземане на мярка за неотклонение задържане под стража в досъдебното производство се създават с оглед на необходимостта от осигуряване на физическа и социална изолация на обвиняемия и неговия защитник, съдебния състав и прокурора в отговор на новите реалности за предпазване и преодоляване на пандемията, както и в случаите на обявено извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия или други форсмажорни обстоятелства или при изразено писмено

съгласие на обвиняемия и неговия защитник, като в тези случаи самоличността на обвиняемия се удостоверява от началника на затвора, началника на ареста или определен от тях служител. Видеоконференцията се осъществява в електронна среда при спазване на технологичните изисквания, установени в Закона за съдебната власт и подзаконовите нормативни актове. Очевидно целта на законодателя в тези хипотези е да осигури физическа и социална изолация на обвиняемия и неговия защитник, съдебния състав и прокурора в условията на извънредна епидемична ситуация или извънредно положение, без да накърни основното му право на защита, като му осигури възможност за пряко и лично участие в съдебния процес чрез видеоконферентна връзка. Следващата хипотеза, в която е приложимо участието на обвиняемия в съдебното заседание чрез видеоконферентна връзка е при изразено изрично писмено съгласие на обвиняемия и неговия защитник. Изразяването на писмено съгласие както от обвиняемия, така и от защитника, за участие на обвиняемия чрез видеоконферентна връзка, е достатъчна гаранция за осигуряване на правото на защита. В този случай, при положение че приложението на нормата на чл.64, ал.2, изр. второ зависи изцяло от волята едновременно на обвиняемия и неговия защитник, по никакъв начин не може да се счита, че има нарушение на правата му.

Според омбудсмана, видеоконференцията в оспорената хипотеза би могла да се отрази и на връзката между съда и защитника на обвиняемия при оценка на представените доказателства. Използването на видеоконферентната връзка в изключителните хипотези, изброени в оспорваната норма, е по преценка на решаващия съд. Още с приемането на действащия НПК законодателят е допуснал използването на видеоконферентна връзка в съдебното производство при условията на чл.138, ал.7 от НПК, в случай че това няма да попречи на обективната истина. Дали участието на обвиняемия чрез видеоконферентна връзка ще попречи на обективната истина е изцяло в

преценката на решаващия съдебен състав във всеки конкретен случай и не може да се твърди изначално, че наличието на такава възможност води до нарушение на правото на защита на обвиняемия.

Оспорената като противоконституционна норма е изцяло съобразена с принципите на непосредствеността и устното начало в процеса. Принципът на непосредственост, разбран като принцип на пряко и непосредствено познаване на делото, произтича от принципите на устното начало и на неизменност на съдебния състав. В широк смисъл принципите на устното начало и на неизменност на съдебния състав предполагат непосредственост на съдебното производство, което означава, че съдът трябва да има личен и непосредствен контакт с различните участници в наказателния процес, тоест със страните, свидетелите, вещите лица, адвокатите на страните и прокуратурата (дело С – 38/18 на Съда на ЕС). Тези принципи изискват съдилищата да формират вътрешното си убеждение въз основа на непосредствено и гласно събрани пред тях доказателства, което означава, че те трябва да вземат решенията си въз основа на това, което чуват (или виждат) в хода на съдебното заседание. Принципът на устното начало изисква съдът да не се произнася само въз основа на материалите в преписката, а след като си изгради лична и човешка представа за извършителите и свидетелите на престъплението. В становището на Генералния адвокат по цитираното дело се посочва, че принципът на непосредственост отчита напълно изискванията на принципа на устното начало и обхваща два аспекта — единия времеви, а другия пространствен. Непосредствеността във времеви аспект е свързана с разумния срок за произнасяне, а непосредствеността в пространствен аспект означава, че в отношенията между съда и правния субект или неговия представител не участва посредник и че съдия, който не е участвал в съдебното заседание за изслушване на устните състезания, не може да участва в решаването на делото. В конкретния случай по настоящото конституционно дело непосредствеността във времеви аспект не е

засегната, тъй като в производството по вземане на мерки за неотклонение обвиняемият се изправя незабавно пред съда, а последния също така незабавно се произнася по законността на задържането му. Непосредствеността в пространствен аспект също не е нарушена, тъй като оспорваната норма на чл.64, ал.2, изр. второ, гарантира в изброените извънредни ситуации чрез видеоконферентната връзка пряката и непосредствена връзка на съда с обвиняемия и отразява устното начало на процеса.

Член 5, §3 от Европейската конвенция за защита правата на човека изисква да се осигури право на всеки арестуван да бъде „своевременно“ изправен пред съд, който да контролира законността на ареста. Своевременното изправяне пред съд е жизненоважна гаранция, която е осигурена чрез разпоредбата на чл.64, ал. 2, изречение второ от НПК, като в същото време е осигурено и участието на обвиняемия и връзката му със съдебния състав, в условията на извънредни ситуации, и му дава възможност да даде обяснения и да вземе отношение по представените от обвинителите доказателства.

По делото *Shiesser v Switzerland* Европейският съд по правата на човека посочва, че член 5, §3 от ЕКЗПЧ определя едновременно две изисквания – процесуално и материално. Първото изискване задължава съда да изслуша лично задържаното лице, а материалноправното задължава решаващия орган да разгледа всички обстоятелства и на базата на правни критерии да определи налице ли са основанията за задържането му или следва да бъде незабавно освободено. Така и в решение на ЕСПЧ по делото *Winterwerp v the Netherlands*: „...от съществено значение е заинтересованата страна да има достъп до съд и възможност да бъде изслушана лично или когато е необходимо - чрез съответна форма на представителство, при положение че последното няма да застраши фундаменталните гаранции, приложими по въпросите, касаещи лишаването от свобода“. С нормата на чл.64, ал.2, изр. второ от

НПК са изпълнени и двете изисквания, касаещи приложението на чл. 5, § 3 от ЕКЗПЧ.

В искането на омбудсмана са изложени аргументи за противоречие на оспорената разпоредба с чл. 29, ал. 1 и чл. 30, ал. 1 от Основния закон. Вносителят поддържа, че незабавното изправяне пред съд на задържаните по наказателно обвинение лица е служебно задължение на органите на наказателния процес и мярка за превенция и защита срещу изтезания, нечовешко и унижително третиране за задържаните, като макар Конституцията да не регламентира изрично изискването задържаните по наказателно обвинение да бъдат незабавно изправени пред съд, то следва да бъде разглеждано като неизменна част от самото право на лична свобода и неприкосновеност, прогласено в чл. 30, ал. 1 от Конституцията.

Омбудсманът заключава, че автоматичното и незабавно физическо явяване на задържаните по наказателно обвинение пред съд е важна процесуална гаранция за правото на защита във връзка с правото на съдебна защита, за правото на свобода от мъчение, жестоко, безчовечно или унижително отношение, което има абсолютен характер и не подлежи на дерогация, и за правото на лична неприкосновеност, поради което намира, че с разпоредбата на чл. 64, ал. 2, изречение второ НПК се нарушават основни конституционни права на гражданите. Доводите на вносителя на искането са неоснователни. Нормата на чл. 64, ал. 2, изр. второ е процесуална гаранция за незабавното изправяне на обвиняемия пред съд, дори и в условията на извънредна ситуация. Оспорваната норма е пропорционален и разумен баланс между осигуряване на правото на своевременно явяване пред съд, съобразено с необходимостта от запазване здравето на обвиняемия, неговия защитник, съдебния състав и прокурора, в описаните в разпоредбата извънредни ситуации. Както е отбелязано по делото "Ashingdane срещу Обединеното кралство" при налагане на ограничения държавата разполага с определена „свобода на преценката“, но никое ограничение

не трябва да е такава, че „да се нарушава самата същност на правото“. В случая не се ограничава самата същност на правото, тъй като непосредственото участие на обвиняемия е гарантирано, то е пряко и съдът може да получи лично и директно впечатления от обясненията на обвиняемия, ако последният желае да даде такива.

Неоснователно е твърдението в искането, че чрез разпоредбата на чл.64, ал.2, изр. второ се нарушава правото на свобода от мъчение, жестоко, безчовечно или унижително отношение. Функцията на началника на затвора или на ареста или на определения от тях служител е единствено административна – да се удостовери самоличността на обвиняемия, като те не участват в провеждането на разпита, нито имат каквато и да е функция в процеса. Не може да се сподели тезата, че самото участие в процеса чрез видеоконферентна връзка от местата за лишаване от свобода води до нарушаване правото на свобода от мъчение, жестоко, безчовечно или унижително отношение спрямо обвиняемия. Обвиняемият е с гарантирана адвокатска защита, както и с гарантирано пряко участие в съдебното заседание по вземане на мярката за неотклонение, като в същото време развитието на съвременните технологии предоставя достатъчна гаранция, че участието на обвиняемия чрез видеоконферентна връзка дава реална, обективна и лична представа на съдебния състав за състоянието на обвиняемия и за неговите искания или обяснения.

С оглед на изложените съображения считаме, че искането на омбудсмана на Република България за установяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 64, ал. 2, изречение второ от НПК е неоснователно и следва да бъде отхвърлено.

МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ:

(Стефан Янев)